

Loquella barbarica (VI).

Caníbals i caribs segons Colón entre el 4 de novembre de 1492 i el 4 de març de 1493

Miquel Barceló

Universitat Autònoma de Barcelona
 Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana
 08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Resum

En aquest article, s'hi analitza com Colón, en el seu diari de navegació, a partir de l'entrada corresponent al 4 de novembre de 1492, inventa el nom de «caníbals», pressuposant un singular «caníbal», per aludir als menjadors de carn humana. El mot no es correspon exactament al de «caribes», habitants d'una, en aquell moment, imprecisa regió geogràfica. La vacil·lació lèxica, reconeguda en un text de Las Casas posterior al 1552, segueix mantenint-se actualment als diccionaris, però ningú ja no sosté que caribs i caníbals siguin el mateix.

Paraules clau: caníbals, caribs, Colón, Las Casas, Las Indias.

Abstract. *Loquella barbarica* (VI). *Cannibals and Caribs according to Columbus between 4th November, 1492 and 4th March, 1493*

According to his *Journal*, Columbus invented the 4th of November of 1492 the word *caníbales*, presuposing a singular form «caníbal», to refer to eaters of human flesh. The word initially does not exactly correspond with *caribes*, inhabitants at these early days of an indistinct geographical region. Las Casas, in a text written after 1552, bears witness to the ambiguous overlapping of the two terms. Although Spanish and Catalan dictionaries still maintain this lexical ambiguity the meaning of the two words has grown again widely apart, so «caribes» are not any more considered as *caníbales*.

Key words: *caníbales*, *caribes*, Columbus, Las Casas, Las Indias.

Tot i que, a l'entrada corresponent a l'11 d'octubre de 1492, al seu diari de navegació, Cristóbal Colón fa una coneguda descripció dels indis (VARELA [ed.], 1995, p. 110-111), no en trobem pròpiament dibuixos fins a les aquarel·les de John White sobre indis algonquians del nord de Virgínia, el 1586. Hi ha, però, representacions visuals anteriors i molt primerenques. Algunes de les traduccions impreses de la carta de Colón als Reis Catòlics (del 4 de març de 1493) s'acompanyaven de gravats, una tècnica de reproducció d'imatges desenvolupada en aquella darrera cinquantena d'anys. A la traducció llatina, per exemple, editada a Basilea el mateix any 1493, hi ha el que és, per ara, la primera figura (vegeu la figura 1) dels habitants d'aquella illa trobada (*De insulis inventis*).

Figura 1.

Es tracta de dos grups, de vuit i set caps respectivament, d'indígenes nus a punt de rebre una barca amb dos espanyols vestits i amb barrets, l'un remant, a popa, i l'altre, a proa, oferint un objecte. Cal observar una actitud lleugerament diferent en qui encapçala cada grup d'indis. L'un porta a les mans un objecte que sugge-

reix una actitud favorable al troc. L'altre grup, en canvi, té una disposició esquivada, a punt de refusar l'ofrena feta per l'espanyol de proa. Curiosament, l'indi que encapçala l'altre grup i que es mostra disposat a fer el troc, té el cap girat vers l'altre grup fugisser i l'observa. En primer terme del gravat, hi ha una caravel·la. Tota l'escena transcorre just a la vorera del mar en el moment en què la barca amb els dos espanyols toca a terra. No és, doncs, un episodi vertader. No va haver-hi mai una aproximació d'ofrenes concertada, no és una imatge d'un primer encontre, però conté els trets que van caracteritzar els primers dies i, més generalment, tot el primer viatge de Colón i l'establiment de relacions amb els que tot just acabaven, sense saber-ho, d'esdevenir indis. El dissabte dia 13 d'octubre, un dia després d'haver arribat a l'illa de Guanahaní, Colón ja descriu les condicions en què s'efectua el troc i la valoració desigual que en fan els indis i en Colón. En una altra part (BARCELÓ, 2001), he comentat com de personal i ambigua és la percepció que té Colón del troc, que diu que va veure entre setze cabdells de cotó per tres monedes de Ceuta que valien una blanca de Castella. Eren clarament comptes inexactes els que feia, sorprès, Colón, però que li sortien i que, realment, només eren possibles des d'una aritmètica on una de les parts que hi intervenia descomptava el valor de l'objecte rebut de l'altra part. Un malentès, doncs, descrit com a resultat d'una operació racional, només, com al capdavant succeirà, repetible per la força.

El dibuix del gravat suggereix, doncs, l'ambigüitat de l'ofrena espanyola o, més ben dit, tal vegada, la del mercader genovès experimentat en el tràfic de Guinea. L'escena és, sobretot, de vorera de la mar, de nuesa d'uns i de vestimenta dels altres, però també fa una al·lusió profusa als arbres i als boscos, els quals Colón, tant a la carta a Santàngel (del 15 de febrer de 1493), com a la dels Reis del mateix any (4 de març), considera indicis de fertilitat meravellosa (VARELA [ed.], 221, p. 230). Tot ocorre darrere l'imponent figura, en primer terme, de la caravel·la. El lector de l'any 1493 sabia que l'arribada va ser casual, però no ben bé del tot, atès que Colón cercava Ofir, Otaz, Cipango i altres llocs de l'Orient, on creia que, en efecte, havia arribat. Tanmateix, però, en les cartes successivament adreçades a Santàngel (escrivà de «ración» dels reis) i als mateixos reis, Colón, amb extraordinari laconisme, diu que «en treinta y tres días *pasé a las Indias*» (p. 220, la cursiva és meua) i en data del 4 de març anuncia als Reis que «yo bengo de las Indias» (p. 227). Consuelo VARELA (p. 220, n. 2) fa notar que la paraula «Indias» és, aquí, esmentada per primera vegada en un text escrit. I les nombroses traduccions impreses difonen el nom arreu. El 13 d'octubre de 1492, Colón anota al seu diari que té intenció de seguir el rastre de l'or que la gent de l'illa duia penjat al nas i «[...] ir a ver si puedo topar a la isla de Çipango» (p. 112). Colón no té, al principi, cap nom per al·ludir a la «gente desnuda» (p. 110). Ni tampoc no sabia que havia arribat a «una isleta de los lucayos, que se llamava en lengua de indios Guanahaní» (p. 110-111). Es tracta, molt probablement, d'una interpolació més de les que fa Bartolomé de Las Casas en el text perdut de l'anomenat «diari de Colón», només conegut en la versió que en dóna el frare. Per tant, i a manca d'una anàlisi de l'aparició i l'ús del terme en la versió de Las Casas, s'ha de donar per bona que la primera formalització del nom genèric, «las Indias», en un text de Colón és la del 15 de febrer de 1493. No hi ha, d'altra banda, un interès discernible a precisar el contingut d'aquell terme

tan abruptament aparegut per designar uns llocs geogràficament ignots abans i que, així, en plural no corresponien a res de concret. Fa anys que Thomas HAHN (1978) va mostrar que, en la creació nominal dels indis del no-res, Colón havia operat amb un sentit previ que mai més ningú no va intentar suplantar, tot i que l'error del nom fos aviat advertit. Era, per començar, una denotació de llunyania respecte a Europa i, més específicament, al món mediterrani. Un lloc remot d'espècies, de joies i minerals fabulosos i de criatures fantàstiques i monstruoses; però també, arran de la primerenca descripció de Colón, un lloc habitat per criatures nues i benignes que permetia fer connexions amb els vestigis d'una tradició medieval sobre l'existència, a l'Índia, de pagans virtuoses, els brahmans. Colón n'estava assabentat, d'això, perquè havia llegit el llibre sobre els viatges de John Mandeville —el capítol 32 en tracta— i és probable que l'ús del plural «Índias» com a referent geogràfic per a les terres descobertes provingui, justament, de la frase inicial del capítol 18, on s'afirma que «In India there are very many different countries» (Mandeville, ed. MOSELEY 1983, p. 120). Les Índies, com l'experiència de descoberta mostrava, era un lloc múltiple.

Molt aviat, però, la percepció d'aquesta gent nua vivint en una natura fertíllsima i pulquèrrima deixa pas a una descripció de barbaritat i de bestialitat que en fa permisible la captura i l'ús. Amerigo Vespucci difon, a partir de 1505, la notícia d'aquella febaent qualitat, el canibalisme, que feia inequívoca la limitació moral dels indis i la possibilitat, doncs, de fer-los servir sense cap trava, perpètuament. Ben mirat, Colón ja havia esmentat l'existència de veïnats antropòfags que periòdicament sotmetien aquelles illes benignes a escameses depredatòries. Això ho sap Colón des del 23 de novembre de 1492, però es tracta d'un coneixement incert basat en el que podia entendre que els indis li deien, un mes després d'haver-los trobat. També li havien dit que hi havia, en la mateixa direcció, uns altres veïnats amb un sol ull al front. Bé, doncs, ciclops i antropòfags. Dels ciclops no se'n torna a parlar. Però, en canvi, aviat es descobreix que d'aquells que tenien l'hàbit o la inclinació a menjar carn humana, les illes n'estaven plenes. Tant, que gairebé tots els nadius en podien ser, de caníbals. En el segon viatge de Colón (1494), el metge sevillà Diego Álvarez de Chanca ja sospita que havien arribat a les illes de Caribes, que eren els que menjaven gent. La sospita inicial de Colón, formulada aquell 23 de novembre, té com a precedent un encontre anterior, el descrit el diumenge 4 de novembre, entre Colón i uns indis. L'almirall anota que els indis «dixeron por señas» que hi havia or i perles a prop, «en un lugar que llamaron Bohío». Colón, a continuació, escriu: «[...] Entendió [ell] más, que dezían que avía naos grandes y mercaderías, y todo esto era al Sureste. Entendió también que lexos de allí avía hombres con un ojo y otros con hoçicos de perros que comían los hombres, y que en tomando uno lo degollavan y le bevían la sangre y le cortavan su natura» (VARELA [ed.], p. 131).

Tot això, una cosa rere l'altra, entén Colón per senyes. Hi havia notícia primerenca de ciclops i cinocèfals, aquests darrers dedicats a menjar i beure carn i sang humanes i culminaven la feta amb una mutilació del que, més eloqüentment, Las Casas en diu «sus instrumentos viriles» (*Historia de las Indias*, MEDINA [ed.], 1994, p. 584). Consuelo VARELA (p. 131, n. 63) esmenta la nota al marge que el

propi Las Casas fa en la seva versió, l'única coneguda del diari de Colón, indicant que *bohío* volia dir 'cases' i no un lloc i que, per tant, «no entendía bien el Almirante». Las Casas, consegüentment, en el seu text, escrit una trentena d'anys després¹, adverteix que «Nunca tales monstruos se vieron en estas tierras; y así, parece que no los entendía puesto que podían querer significar los que comían carne humana de algunas islas, que llamaban *caribes*» (p. 584). Aquest era, però, un comentari d'experiència, tants anys després. El que havia cregut entendre Colón el diumenge 4 de novembre era que, en efecte, cap al sud-est hi havia dues races de monstres que li eren, diguem-ho així, familiars. John Mandeville n'havia descrit l'existència en els capítols 21 i 22 del seu *Viatges* (p. 134-137). Els cinocèfals mengen els presoners de guerra. Això no és dit, en canvi, dels ciclops, gegantins i lletjos, que mengen la carn i el peix crus.

No hi ha motius per pensar que, dinou dies després, Colón tingués una comprensió lingüística més bona que li permetés precisar el seu coneixement sobre l'existència de races monstruoses presents en illes properes. Però el cert és que introdueix una modificació notable en l'enumeració de monstres feta el 4 de novembre. Colón, ara, el 23 de novembre, entén que hi havia ciclops, però els cinocèfals desapareixen de l'escena i són substituïts per «otros que se llamaban *caníbales*, a quienes mostravan tener gran miedo» (VARELA [ed.], p. 142; la cursiva és meua). Ja no es tracta, doncs, d'un vell monstre mediterrani, sinó de quelcom que té un nom nou i aparentment precís. Peter HULME (1986, p. 19) assenyalà, en una memorable anàlisi, que el nom nou, «caníbal», va ser adoptat per les llengües europees amb celeritat i facilitat, com si hi hagués hagut un lloc buit per agombolar el mot. Evidentment, la pràctica de menjar carn humana era tan antiga com era possible de recordar. Els motius de l'èxit del neologisme no són, però, gens palesos. La seva consolidació es pot, tal vegada, mesurar en la traducció que el venerable *Valbuena Reformado* (7a ed. 1863, p. 63) fa del mot «anthropofhagus»: «El antropófago o caribe que come carne humana», i en la que, en el vocabulari «español-latino», fa de «caribe»: «trux, cis, ferus» (p. 44).

Però són el mateix «caníbales» i «caribes»? Es tracta, ras i curt, fins i tot del mateix mot? Las Casas, en la seva història, centrada en aquests capítols entorn del diari de Colón, contradiu, una altra vegada, com ha fet abans, la referència als monstres de Colón. L'almirall no ho va entendre: «De donde parece que ninguna o cuasi ninguna cosa les entendían porque en esta isla, ni nunca hobo [sic] gente de un ojo ni caníbales que comiesen [a] los hombres [...]».

Las Casas, mitjançant una afirmació contundent, torna a fer valer, doncs, la seva experiència, tants d'anys després, per negar la referència de Colón. No n'hi havia hagut mai, de monstres, no se n'havien vist ni abans ni ara. Colón tampoc els havia vist, havia cregut entendre que els indis li havien dit que hi eren.

Tampoc no és de considerar la versemblança que Colón atorga a la que creu que és informació fiable dels indis. Ell es pensava que, com que els captius fets pels caníbals, gent armada, no tornaven, havien estat menjats. Las Casas argumenta

1. Aquesta primera part de la *Historia*, Las Casas l'hauria escrita entre 1527 i 1534, segons I. PÉREZ FERNÁNDEZ (Las Casas, *Historia*, editat per M. A. MEDINA, 1994, p. 134).

que, justament, els indis pensaven que ell, l'almirall, i els cristians es menjaven els indis que sostreien i al veure, després, que no els feien cap mal, arribaren a pensar, fins i tot, que havien estat enviats pel cel. És a partir de l'11 de desembre i amb els descobriments successius d'illes més grans i de la perspectiva d'arribar a terra continental que Colón introdueix un nom nou: «[...] tierra firme, ques aquí detrás d'esta Española, a que ellos llaman Caritaba, y que es cosa infinita y cuasi traen razón aquellos sean trabajados de gente astuta, porque todas estas islas biven con gran miedo de los de Caniba [...] que Caniba no es otra cosa sino la gente del Gran Can, que debe aquí ser muy vezino; y terná navíos y vernán a captivarlos, y como no buelven, creen que se los [han] comido» (p. 158).

Las Casas introdueix, després del primer esment de Caniba, que l'almirall «torno a dezir como otras vezes dixe [...]» (p. 158). Jo crec que s'hauria de llegir «tornó», és Colón que torna a esmentar la suposició, com ell, Las Casas, ha comentat, desmentint-la, que el no-retorn de captius indica que foren menjats. Ara, l'11 de desembre, tota la suposició és descrita inicialment com a versemblança que aquells indis porucs fossin «trabajados por gente astuta de razón», és a dir, manejats, no menjats. Colón, d'aquesta manera, treu els monstres mediterranis de l'escena i deixa només els caníbals com a suposats menjadors de carn humana.

Recapitem (vegeu el quadre): el 4 de novembre, hi havia ciclops i cinocèfals, consumidors de carn humana. Hi trobem, tanmateix, un canvi discret de lèxic. El consum de carn i sang humanes que era inequívocament atribuït, el 4 de novembre, als cinocèfals, és ara, el 23 de novembre, una deducció raonable que Colón sembla que comparteix amb els indis atemorits per uns depredadors periòdics. Els cinocèfals desapareixen i són substituïts per «caníbales».

Data	Pàgina (VARELA [ed.], 1995)	Referència
4 de novembre	131	ciclops, cinocèfals
23 de novembre	142	ciclops, caníbals
11 de desembre	158	«los de Caniba»
26 de desembre	180	«[...] los de Caniba, qu'ellos llaman caribes»

Finalment, el mot sobtadament aparegut aquell 23 de novembre és, en l'entrada del diari corresponent a l'11 de desembre, explicat amb enutjosa ambigüitat. La terra, rere l'Espanola, era pels indis anomenada «Caritaba». Ara bé, diu Las Casas, els habitants d'aquest lloc —tal vegada, terra ferma— són els «Caniba», i «Caniba» és la gent del gran Can, gent armada, astuta, amb naus i organitzada, «de razón». Colón probablement sentí dir «Caritaba» i ho va escriure, però també hi sobreposà un terme que li permetia mantenir una geografia conceptual prèvia i imprecisa, la terra del gran Can. Tot indica que ja el 23 de novembre, quan esmenta els «caníbales» substituïts dels cinocèfals del dia 4 del mateix mes, Colón s'havia inventat el mot a partir, potser, d'aquell «Caritaba» després explicat. D'altra banda, «canibal» no tenia cap ressonància fonètica incongruent amb els cinocèfals, amb monstruosos homes amb cara de ca. Colón tampoc s'està de dir que, en

data d'11 de desembre, «cada día entendemos más a estos indios y ellos a nosotros, puesto que muchas vezes ayan entendido uno por otro» (p. 158).

Colón està tan segur del nom de «caníbal», aquell que és de Caniba, que el 13 de desembre fa dir a un indi que digués als altres que no tinguessin por dels cristians perquè aquests no eren de Caniba «mas antes eran del cielo y que daban muchas cosas hermosas a todos los que hallavan» (p. 159); Las Casas, *Historia de las Indias*, I, p. 615, escriu «Caritaba» o «Caribana». Lingüísticament, la forma era senzilla. La paraula «caníbales», l'apareguda el 23 de novembre, era el plural de «caníbal», que era un de Caniba, un del Can (forma «caniba» a partir de «can» i «caritaba/caribana»). Per què Colón va recórrer a la lletra *ela* per indicar-ne la procedència és un misteri.

Tan vacil·lant és, almenys en aquestes dates inicials, l'invent lingüístic de Colón, que, dies després, el 26 de desembre, ell mateix escriu, per primera vegada, que jo sàpiga, els dos mots com a equivalents, però en contextos diferents.

Después que acabaron de comer llevó a la playa al Almirante, y el Almirante enbió por un arco turquesco y un manojo de flechas, y el Almirante hizo tirar a un hombre de su compañía que sabía d'ello; y el señor, como no sepa qué sean armas, porque no las tienen ni las usan, le pareció gran cosa, aunque diz que el comienzo fue sobre él habla de los de Caniba, qu'ellos llaman caribes, que los vienen a tomar, y traen arcos y flechas sin hierro, que en todas aquellas tierras no avía memoria d'el y de azero ni de otro metal salvo de oro y de cobre, aunque cobre no avía visto sino poco el Almirante. El Almirante le dixo por señas que los Reyes de Castilla mandarían destruir a los caribes y que a todos se los mandarían traer las manos atadas. (P. 180)

Las Casas en fa un resum, on prescindeix del terme «Caniba» i usa només «los caribes» (*Historia*, I, p. 642). Permet, però, entendre millor que «él habla» de Colón fa referència a la conversa —«la plática»— sobre els «caribes que los infestaban allí, a lo cual el Almirante le dio a entender por señas que los Reyes de Castilla eran muy poderosos y los mandarían destruir e traérseles las manos atadas» (p. 642). És a dir, els Reis deslliurarien els indis del seu depredador: els «caribes», a qui, però, Colón anomena «los de Caniba», fidel al seu relat començat el 4 de novembre².

Es pot dir, doncs, que, tot i que es referien a la mateixa cosa, uns inicialment remots menjadors de carn humana, els mots foren, però, diferents: un «caribes» dit en llengua nadiua que al·ludia als depredadors o al seu lloc de procedència o residència «Caritaba»; i l'altre «caníbales», aquells de Caniba, que era la gent del gran Can. La manera com Colón va conciliar aquesta gent armada, «de razón», capaços d'organitzar guerres amb la ferotgia pròpia dels cinocèfals i amb el seu gust indiscriminat per a tota classe de menjua³, és quelcom indesxifrabla. L'ambigüitat d'ús inicial ha contribuït, amb incomoditats manifestes, a mantenir

2. Faig notar que postular una forma «caribal» per explicar «caníbal», com fa el *Diccionario de la RAE* (1992, p. 293) i, seguint-lo, el *Diccionario de la GEC* (2004, p. 229), no es fonamenta en el registre textual de Colón.

3. A. PAGDEN (1982, p. 81-82) destaca, justament, aquesta indiscriminació del gust associada als gossos.

la idea del parentiu lingüístic sense advertir mai pròpiament que va ser Colón qui creà el nom de canibal i el posà en ús de manera tan reeixida. Probablement la fonètica de «cariba» o «caritaba» va facilitar, a Colón, la invenció del mot nou, però no n'és cap derivació.

El diari del primer viatge, llegit retrospectivament, permet seguir l'operació d'invenció dels caníbals. Al final de tot, en dos textos lleugerament posteriors a les notes del diari, en les cartes on anunciava a Santàngel i als Reis com va passar a les Índies, Colón és més circumspecte. Al primer li diu:

Así que mostruos no he hallado ni noticia, salvo de una isla que es Carib, la segunda a la entrada de las Indias, que es poblada de una iente que tienen en todas las islas por muy feroces, los cuales comen carne umana. Estos tienen muchas canuas, con las cuales corren todas las islas de India, roban y toman cuanto pueden. Ellos no son más disformes que los otros, salvo que tienen en costumbre de traer los cabellos largos como mugeres, y usan arcos y flechas de las mismas armas de cañas con un palillo al cabo por defecto de fierro que no tienen. Son feroces entre estos otros pueblos que son en demasiado grado covardes, mas yo no los tengo en nada más que a los otros. Estos son aquellos que tratan con las mugeres de Martinino, que es la primera isla partiendo de España para las Indias que se falla, en la cual no ay hombre ninguno. Ellas no usan exercicio femeníl, salvo arcos y frechas, como los sobredichos de cañas, y se arman y cobigan con launes de arambre, de que tienen mucho. (VARELA [ed.], 1995, p. 224-225)

I als segons, més breument:

A la segunda llaman Caribo [...] leguas d'ésta distante. Aquí están aquellos pueblos, de qu'están todos los restantes de las otras islas de Yndia temerosos. Estos comen carne umana. Son grandes frecheros. Tienen muchas canoas, casi tan grandes como fustas de remo, con las cuales corren todas las islas de Yndia, y son tan temidos que [a uno] no an par ni ciento. Ellos andan desnudos como los otros, salvo que traen [los cavell]os muy cumplidos, como mugeres. Creo que la cobardía tan grande [de los] pueblos de las otras islas, qu'es sin remedio, haga[n] dezir qu'éstos de Caribe sean osados, mas yo los tengo en la estima de los otros; y cuando V. Al. mandare que yo les enbíe esclavos, espero yo de los traer o enbiar d'éstos la mayor parte. Estos son aquéllos que tratan con las mugeres de Mateninó; las cuales, si paren hembra, tiénela consigo y, si m[uch]acho, críanle hasta que pueda comer por sí y después enbíenlo a Caribo. (Ídem, p. 234-235)

Cal observar que, en tots dos textos, el fet de menjar carn de la gent de l'illa Carib és anunciat com un tret menys destacable que les cabelleres llargues que portaven, l'armament que usaven i les canoes mitjançant les quals es desplaçaven. Colón també creu interessant notar que, en la depredació de què són objecte els indis per part de la gent de Carib, hi té tanta importància l'armament d'aquests com la covardia d'aquells, i que ell, Colón, no els veu superiors en res. Dels monstres anteriors, no en queda cap. Només l'illa de les amazones, trobada, segons el diari, els dies 15 i 16 de gener (VARELA [ed.], p. 197-199); justament, els homes que una vegada a l'any anaven a fecundar les amazones procedien de l'illa de Carib.

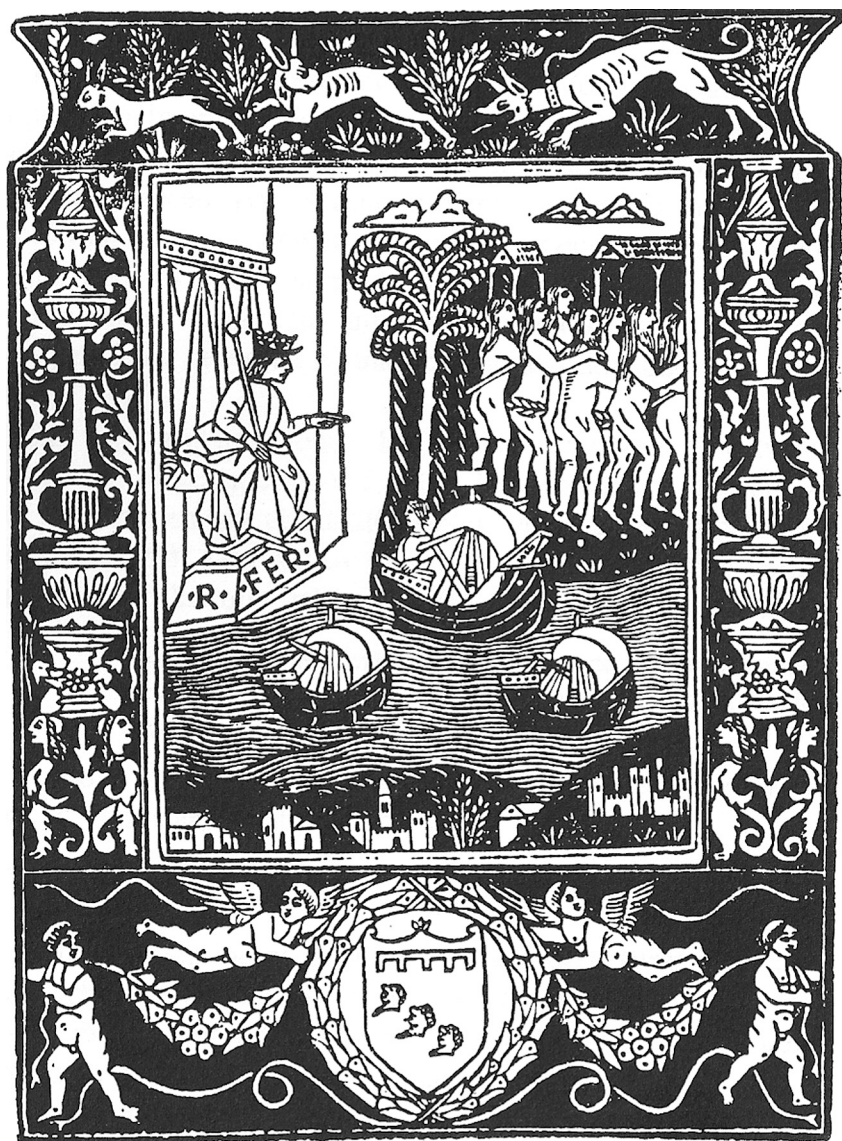

Figura 2.

La carta als Reis conté una novetat important. Després que Colón ha afirmat, un altre cop, que és la covardia dels indis que fa agosarats els de Carib, i que per a ell, però, són iguals, es posa a disposició de Ses Majestats per enviar esclaus. És possible llegir-hi que l'oferta de Colón afecta sobretot la gent de Carib. Per pri-

mera vegada, i d'una forma prou explícita, se suggeria la possibilitat de fer esclava aquella gent amb l'hàbit bestial de menjar carn humana. Aviat, doncs, es considerà que no només els caribs eren caníbals, sinó que tots els indis en podien ser. Bastava que qualsevol dels nouvinguts cristians o espanyols ho digués. Un comerç d'esclaus s'havia inaugurat. I els que n'havien de ser, tenien tots, en la menja de carn humana, una marca de bestialitat ben reconeixible. Colón havia començat a discernir aquesta marca des del 23 de novembre de 1492 en la relativa intimitat del seu diari. Ho diu formalment als Reis el 4 de març de 1493. Recordem-ho: primer els «caníbales» són els que mengen carn humana dels indis. Després resulta que els «caribes» són «caníbales». La noció d'uns menjadors de carn humana és, doncs, prèvia a la denominació de qui eren aquests caníbals, de poques setmanes però ho era. El 26 de desembre ja s'havia efectuat la connexió dels dos termes. I ja llavors Colón anunciava la possibilitat de destruir-los en nom dels Reis⁴. En Colón, però, aquell dia no sabia si, en efecte, els caribs eren o no eren caníbals. A partir del segon viatge, els espanyols no en tindran cap dubte.

Més de mig segle després, Las Casas, en la seva exposició sobre els sacrificis, els ritus i la devoció dels indis de La Española, basada en els escrits de fra Ramon Pané, ermità català, encara es fa ressò de l'ambigüitat lèxica amb què els colons del segon viatge, entre ells el seu pare, i, posteriorment, dels colons que passen a les Índies, el 1502, ell mateix inclòs, escriu: «[...] creyeron ellos que aquella gente debía ser los que llamamos caribes y entonces los llamaban y *llamábamos* cañibales» (*Apologética...*, III, 1992, p. 1156; la cursiva és meua). Se'n recorda, Las Casas. Finalment, però, els dos mots es tornaren a separar i els caribs no van ser caníbals.

Si, en el gravat comentat al principi, l'acostament dels espanyols als indis és simplificat en una disposició de troc o d'ofrenes d'intercanvi, en aquest segon (vegeu la figura 2), que correspon a una traducció italiana de la carta de Colón (Roma, 1493), s'hi destaca el domini que el rei Ferran, en un gest de la mà esquerra, exerceix sobre un grup de set indis fugissers o porucs i dòcils. Entremig, les tres caravel·les assenyalen inequívocament l'arribada d'aquells que fan possible aquest domini. A la caravel·la major, si no m'erro, a popa, i adreçant-se al rei, es pot veure el perfil d'un individu, clarament Colón reposant la mà damunt la fusta.

Bibliografia

- BARCELÓ, M. (2001). «*Mantenimiento y oro. Cómo hacer de los indios moneda*». *Gaceta Numismática*, 141: 7-16.
- (2005). «*Loquilla barbarica (IV)*». *Faventia*, 27/1: 139-144.
- COLÓN, C. (1995). *Textos y documentos completos*. Madrid: Alianza. Edició de C. VARELA.
- HAHN, Th. (1978). «Indians East and West: primitivism and savagery in English discovery narratives of the sixteenth century». *The Journal of Medieval and Renaissance Studies*, 8: 77-114.

4. Abans, el 6 de novembre, ja esmenta la potestat de «destruir» de la qual els Reis Catòlics ja havien fet ús a Granada. La conversió dels indis és una alternativa a la destrucció (BARCELÓ, 2005, p. 143).

- HULME, P. (1986). *Colonial Encounters. Europe and the Native Caribbean, 1492-1797*. Londres i Nova York.
- LAS CASAS, B. (1992). *Apologética Historia Sumaria*. Madrid: Alianza. Editat per V. Abril Castelló, J. A. Barreda, B. Ares Queija i M. J. Abril Stoffels.
- (1994). *Historia de las Indias*. Madrid: Alianza. Editat per M. A. Medina, J. A. Barreda i I. Pérez Fernández.
- PAGDEN, A. (1986). *The Fall of Natural Man. The American Indian and the Origins of Comparative Ethnology*. Cambridge University Press.
- The Travels of Sir John Mandeville*. Londres: Penguin Books, 1983. Traducció de C. W. R. D. MOSELEY.